

KRİPTO PARA VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Al-Fahad Tareq Atiyah Al-DULAIMI

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, 4030531852@erciyes.edu.tr

Azzem ÖZKAN

Erciyes Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, azzem@erciyes.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5901-3314

KRİPTO PARA VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

ÖZET

Kripto para, oluşumlarında kriptografik ve zaman damgası gibi çeşitli teknolojilere bağlı olan en yaygın ve modern teknolojilerden biridir. Kripto para, yaygınlaşmasının ardından birçok kişi ve kurumlar tarafından da kabul görmüştür. Gerçekte, birçok şirket kripto paraları operasyonlarının ana faaliyeti olarak veya nakit yerine ödeme aracı olarak kabul etmektedir.

Günümüzde, ihraç yöntemlerine ve para birimini oluşturma ve çalıştırma sürecinde güvenilen teknolojinin türüne bağlı olarak farklı türlerde birçok kripto para birimi bulunmaktadır. En çok öne çıkan kripto para birimlerinden biri de diğer kripto para birimlerinden ayrılan hususiyeti ve özellikleriyle adından söz ettiren Bitcoin'dir. Bitcoin, üzerine inşa edildiği Blockchain teknolojileri sayesinde şu anda hem fiyat hem piyasa değeri açısından en büyük hacmi işgal etmektedir. Öte yandan, kripto para yaygınlaşmasına rağmen, hala onlarla bağımsız olarak nasıl başa çıkılacağını belirleyen bir standarda tabi değiller. Aksine, konu halen Uluslararası Finansal Standartlar Yüksek Komitesi gibi uzmanlaşmış kurumlar, bazı komitelerin görüşleriyle veya bazı akademisyenlerin öneri ve yazılarına dayalı olarak sınırlandırılmıştır. Bu husus araştırmacılara, finansal tablolarda kripto para ilgili muhtemel muhasebe standartları için görüş bildirme ve tartışma fırsatı sunmaktadır. Genel olarak kripto para bir varlık türü olarak kayıt altına alınabilir ve varlıklar içindeki sınıflandırmaları da işletmenin ana faaliyeti ve kripto parayı nasıl kullanıldığına bağlı olarak değişmektedir.

Anahtar kelimeler: Kripto para, Kripto varlıklar, Bitcoin, Muhasebe, UFRS.

JEL Sınıflandırma Kodları: M40, M42

CRYPTOCURRENCY AND ACCOUNTING

ABSTRACT

Cryptocurrencies are one of the most widespread and modern technologies that relied on various techniques in their formation, such as cryptographic and timestamp techniques. Cryptocurrency has been accepted by many people and institutions after its spread. In fact, many companies have adopted cryptocurrencies as the main activity of their operations or accepting them as a means for payment instead of cash.

At present, there are many types of cryptocurrencies depending on the methods of issuance and the type of technology that was relied on in the process of building and operating that currency. One of the most prominent cryptocurrencies is Bitcoin, which has become famous due to its properties and features that differ from other cryptocurrencies. On the other hand, despite the wide spread of cryptocurrencies, they are still not subject to a standard that determines how to deal with them independently. On the contrary, the issue is still confined to the opinions of some committees in specialized institutions such as the Higher International Committee for Financial Standards or based on Suggestions and writings of some academics. This provides researchers with an opportunity to express an opinion and discuss potential cases of accounting standards and disclosures related to cryptocurrencies in financial statements. In general, digital currencies can be booked as a type of asset and their classification within the assets varies depending on the state of activity and how they are used in institutions.

Keywords: Cryptocurrency, Cryptoassets, Bitcoin, Accounting, IFRS.

JEL Classification Codes: M40, M42

1. GİRİŞ

Kripto para, matematik temelli şifreleme ile güvenliği sağlanan, kriptografik ve zaman damgası gibi çeşitli teknolojilere dayalı olarak geliştirilen dijital ve sanal para birimidir. En çok bilinen kripto para birimi olan Bitcoin, kripto para piyasasının yaklaşık %60'ına hakimdir (Salzman, 2021). Bunu, Ethereum, Bitcoin Cash ve Ripple gibi diğer kripto para birimleri takip etmektedir. Bitcoin, büyük hırs ve ihtiraslara sahip gençler için zenginliğe giden hızlı ve kolay bir yolun kapılarını açmıştır. Ayrıca, kripto para piyasası, piyasa değerindeki hızlı ve büyük değer kazanımları ile kripto para birimlerinin sayısındaki hızlı artış nedeniyle yatırımcılar için eşsiz bir pazar sağlamıştır. Bitcoin, ilk olarak 2008 yılında Satoshi Nakamoto tarafından yayınlanan bir makalede (Nakamoto, 2008: 2), Blok Zincirinin (Blockchain) yeni ve merkezi olmayan bir hesap defteri teknolojisi olarak tanıtılması ile bilinirlik kazanmıştır. Satoshi ismi ise halen bir kişiye ya da bir varlığa atıfta bulunan anonim bir karakter olarak kalmaktadır. Satoshi'nin açıkladığı fikirlerden biri, yeni bir teknoloji olan bu Blockchain teknolojisinin, parasal varlıklara sahip olmak ve para transferlerini hükümet kontrol ve kurallarının dışında gerçekleştirebilecek finansal bir özgürlük sağlamasıdır.

Blockchain, her bir kayıt için kriptografik zaman damgası teknolojisi özelliği nedeniyle yeni muhasebe teknolojisi olarak kabul edilmiş ve küçük depolama boyutu özelliğiyle de herhangi bir defter girişini sorunsuz hale getirmiştir. Bu özellikler, birçok şirketi, sözleşmelerin devamlılığını sağlama, para transferlerinin ve para hareketlerinin gerçekleştirilmesi, e-fatura işlemlerinin sağlanması, tedarik zinciri finansmanının sürdürülmesi ve şirketler arasında muhasebe girişlerinin kaydedilmesi gibi birçok sayıda ve çeşitli amaçlara yönelik olarak Blockchain ağ hizmetlerini kullanmaya teşvik etmiştir ki bu üç girişli muhasebe yönteminin ve benzer diğer yaklaşımların başlangıcı olarak kabul edilebilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada gibi büyük ve gelişmiş ekonomilere sahip ülkeler kripto paraların kullanıldığı işlemlerin yapılmasına izin vermektedir. Bununla birlikte, her ne kadar çoğu ülkede kripto para birimlerinin kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik çabalar söz konusu olsa da bunların günlük işlemlerde kullanılması tamamen veya kısmen yasak olarak kalmaya devam etmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki bazı ülkeler kendi kripto para birimlerini oluşturmaya karar verme yoluna gitmektedir (Bailey, 2021). Türleri çok olduğunu için, kripto paraların yasallığı ülkeden ülkeye değişmektedir. Bazılarında yasallık durumu hala belirsiz ya da değişkenken, bunu farklı farklı faktörlere dayalı değişebilmektedir. Muhasebe işlemlerinde ve finansal faaliyetlerde kripto varlıklara yer vermeye yönelik bir düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır ve bu ihtiyaca karşılık olarak Dört Büyükler (Big-4) ve Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi gibi Dünya'nın en büyük muhasebe toplulukları ve şirketleri tarafından genel bir eylem planı oluşturulmuştur. Bu bağlamda, kripto varlıkların nasıl hesaplanacağı, bu varlıklarla yapılan işlemlerin defter kaydının nasıl gerçekleştirileceği, şeffaf bir şekilde nasıl açıklanacağı üzerinde durulmuş ve gerekli raporlamalar yapılmıştır.

Değerli metaller ve emtialar ile aynı şekilde bir yatırım aracı olarak değerlendirilen dijital para birimleri hem finansal yatırım beklentilerinden hem de yasadışı faaliyetlerde kullanılabilme gerçeğinden dolayı diğer yatırım araçları ile benzer risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Kripto para birimlerinin kullanılması muhtemel olan yasadışı faaliyetlerin çoğu iki farklı türde incelenebilmekte ve işleme dahil olan farklı tarafları da olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Dolandırıcılık, sahtekarlık ve hırsızlık gibi meseleler kişileri etkilemekteyken, kara paranın aklanması ve terörizmin finansmanı gibi meseleler ülkelerin ulusal güvenliğini tehdit etmektedir.

Kripto paranın muhasebeleştirilmesi konusunda yayımlanmış bir muhasebe standardı henüz bulunmamaktadır. Ayrıca konuyla ilgili akademik çalışmaların sayısının da yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada öncelikle kripto para konusu ele alınacak ve kriptoda paranın muhasebeleştirilmesi tartışılacaktır.

2. KRİPTO PARA

Kripto para, dijital bilginin kıt hale getirilmesi için kriptografi, dağıtık bilgi işlem yazılımı, dünya çapında bir bilgisayar ağı, ekonomik saikler ve çeşitli protokol algoritmalarının bir kombinasyonundan oluşturulan, alınıp satılabilen dijital paradır (Kosoff, vd., 2019). *Dijital kıtlık, kripto para biriminin temel niteliklerinden biridir. Şayet dijital kıtlık olmasaydı, para birimini temsil eden verilerin sınırsız sayıda kopyalanabilmesi mümkün olabilirdi. Dijital paranın sınırsız sayıda kopyalanması dijital para birimini değersiz hale getirmektedir (Kelleher, 2021). Dijital kıtlık yalnızca bir ağ içerisinde çalışmaktadır. Bu ağ içinde kripto para birimi işlemlerinin geçerliliği konusunda bir uzlaşmaya varmak mümkündür. Bu uzlaşmaya fikir birliği ya da konsensüs adı verilmektedir. Kullanılan konsensüs yöntemi ile kripto paranın sahtesinin üretilmesi engellenmekte ve dijital paranın iki kez harcanamaz hale getirilmesi sağlanmaktadır. Bu bakımdan çoğu kripto para birimi, sahipliğin izlenmesi, dijital kıtlığın yaratılması ve çifte harcamanın önlenmesi için genellikle Blockchain teknolojisini kullanmaktadır (Lashkari ve Musilek, 2021: 43622).

ABD Merkez Bankası, parayı, hanehalkı ve işletmeler tarafından ödeme yapmak veya kısa vadeli yatırımlar için saklamak amacıyla kullanılabilen bir grup güvenli varlık olarak tanımlamaktadır. Bitcoin ve diğer kripto para birimleri bu temel tanıma karşılık gelmektedir. Bitcoinde nakit para olduğu gibi kendine özgü bir değer söz konusu değildir. Bitcoin'in arzı sınırlıdır ve ağdaki diğer katılımcılarla değişim için bir aracı kurum gerektirmemektedir. Bununla birlikte, ABD Gelir İdaresi (IRS), kripto para birimlerini varlık olarak ele almakta ve geçerli sermaye kazancı vergilerine konu etmektedir (Hileman ve Rauchs, 2017: 87).

Akıllı telefonların ve internet teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte hayatımıza giren dijital depolama kartları ile birlikte piyasalarda çeşitli yenilikçi ödeme sistemleri de geliştirilmeye başlanmıştır. Bu dijital ödeme sistemleri sınıfının ortaya çıkması, varlıkların ve değerlerin aktarım biçimlerine yönelik bir devrim yaratmıştır. Değer aktarımının en son ve en ilginç biçimi 2008 yılında Satoshi Nakamoto tarafından oluşturulmuştur (Nakamoto, 2008: 2). Satoshi'nin Bitcoin'i artık merkezi bir otoritenin varlığı gerekmesiz birbirine güvenmeyen taraflar için iyi bilinen bir sınır aşırı değer transfer sistemi haline gelmiştir. Bitcoin; bir değişim aracı, bir değer deposu ve bir hesap birimidir. Geleneksel olarak büyük harflerle yazılmış "Bitcoin" ağ ve teknolojiyi ifade ederken, küçük harfle yazılmış "bitcoin(ler)" para birimini ifade etmektedir. Para birimi de yaygın bir şekilde BTC olarak kısaltılmaktadır. Ancak bazı borsalarda ISO 4217 standardıyla uyumlu bir şekilde önerilen para birimi kodu olan XBT ifadesi tercih edilmektedir. Bitcoin ve diğer kripto para birimlerinin alternatif para birimleri olup olmadıklarına ilişkin tartışmalar hala devam etmektedir. Kripto para birimi kavramının ne olduğunu anlamak için, merkezi olmayan kripto para biriminin temelindeki felsefeyi iyi anlamak ve merkezi dijital para biriminin tarihini ve gelişimini anlamak önemlidir (Hennessy, 2014: 222-223).

3. DİJİTAL PARA BİRİMİNİN NİTELİĞİ VE TÜRLERİ

Devlet tarafından basılan ve dağıtılan resmi para birimi dışında çok sayıda ve çeşitli alternatif para birimi türü vardır. Hileman, 2009 yılında yayınladığı bir çalışmada bunları genel olarak iki kategoriye ayırmıştır: 1) Somut (maddi) para ve 2) Dijital para. "Emtia Parası" ile yakından ilişkili olan maddi para birimleri, değerlerini görece kıtlıktan ve parasal olmayan faydadan almaktadır. Dijital veya sanal ifadesi, elektronik bir ortama dayalı para birimlerini tanımlarken birbirlerinin yerine kullanılabilen kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu iki kavram eşanlamlı değildir. "Sanal" terimi, bir şeyin "görünüşte gerçek" olduğunu ancak tam anlamıyla "gerçek olmadığını" ifade ettiği için olumsuz bir çağırışıma yol açmaktadır. Bu ifadenin bir para biriminden bahsederken yaygın olarak kullanılması söz konusu değildir. Bunun yerine daha nötr bir ifade olan dijital para birimi ifadesi genellikle daha yaygın olarak kullanılmaktadır (Goldfeder, vd., 2016: 14).

Değer transferi halklar arasında genel kabul görmüş bir ödeme yöntemidir. Günümüzde değer transferini genel olarak dört kategoriye ayırarak incelemek mümkündür:

* Dijital kıtlık: Tamamen dijital olarak erişilebilen ve kullanılacak dijital bilgi, mal veya hizmetlerin yazılım aracılığıyla dayatılan, güvenilir bir şekilde sürdürülen bir sınırlamayı tanımlar.

A) Merkezi, Coğrafi Olarak Sınırlandırılmamış: Bunlara örnek olarak; finans, telekomünikasyon veya perakende sektörlerinde faaliyet gösteren şirketlerden gelen sadakat programı puanları, havayollarından alınan ve mil olarak adlandırılan seyahat puanları. Diğer sistemlere örnek vermek gerekirse, farklı ülkelerde, QR (Hızlı Yanıt) kodu veya yüz tanıma yöntemleri ile vergi iadeleri için dahi kullanılabilen bir sistem olan Alipay RMB cüzdanı sayılabilmektedir. Çevrimiçi (online / e-cüzdan) ve Çevrimdışı (offline / fiziki, kartlı cüzdan) gibi dijital ödemeler bu kategoriye uygun bir şekilde örnekleyebilmektedir. Bu sınıftaki unsurlar, resmi para biriminin aksine, hükümet yetkisinden bağımsız olabilmekte ve hatta daha da önemlisi coğrafi olarak herhangi bir sınıra da tabi tutulmamaktadır (Floris, 2020).

B) Merkezi, Coğrafi Olarak Sınırlı: Bunlar, dijitalleştirilmiş ulusal para birimidir. Bu para birimleri belirli bir topluluğa ait olabildikleri gibi yerel ölçekli para birimleri olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bunlara örnek olarak; İngiltere’de kullanılan e-Brixton Pund ve Bristol Totnes ve Almanya’da kullanılan eChiemgau verilebilir. Bu para biriminde yönetim merkezileştirilmiş ve değer transferi yerelleştirilmiştir (Calvo ve Morales, 2014: 34,29).

C) Merkezi, Çapraz Platform: Bunlara örnek olarak; açık piyasa sistemleri olan ve diğer kuruluşlarla işlem yapılmasına imkân tanıyan Flooz ve Beenz girişimleri örnek olarak verilebilmektedir. TenX gibi kripto banka veya kredi kartlarının, merkezi olmayan bir kripto para birimi ve jeton (itibari para/token) sistemi üzerine inşa edildiğini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu para birimlerinde, akıllı sözleşmeler, farklı dijital para birimleri arasında ve ağ genelinde değer alışverişini mümkün kılmaktadır. Değer, platform genelinde dijital olarak işlenmektedir ve bu işleme çevrimdışı veya çevrimiçi olabilmektedir (Grant, 2018; Higgins, 2014).

D) Hiçbir Şekilde Merkezi Olmayan veya Tam Olarak Dağıtılmış Para Birimi: Bu para birimlerine örnek olarak; Bitcoin, Ethereum, Cardano, Zcash, Dogecoin vd. sayılabilmektedir. Bu para birimleri herhangi bir dış aracı ile işlem görebilmektedir. Hem yönetim hem de teknoloji, açık kaynaklı yazılımlarla merkezi bir yapıdan hayli uzaklaştırılmaktadır. Genellikle, faaliyetlerden sorumlu olan hiçbir tüzel kişilik yoktur ve bu nedenle geleneksel düzenlemelerin tamamen dışındadırlar. Değer transferi tamamen çevrimiçi gerçekleştirilmektedir (Massad, 2019: 18).

Kripto para birimi, uçtan uca (peer-to-peer / P2P) programlanabilir bir dijital para birimidir. Kripto para birimi, çevrimiçi ödemelerin bir aracından geçmeden doğrudan doğruya bir taraftan diğerine gönderilmesine olanak tanımaktadır. Kripto para birimi ile gerçekleştirilen işlemlerde ağ zaman damgası kriptografik olarak bütün işlemleri gerçekleştirmektedir. Bitcoin için bu durum Proof of Work (PoW / Emek İspatı) olarak bilinmektedir. PoW, bir Bitcoin protokolüdür ve esasen bir kod çözme yarışmasıdır. Öyle ki, PoW, katılanları ödüllendirmek için bir tür teşvik işlevi görmektedir. Kodu kıran ilk katılımcı yeni Bitcoinler ile ödüllendirilmektedir. Yaklaşık her 10 dakikada bir kez yeni bir işlem bloğu oluşturulur. İşlem kaydının değiştirilmesi neredeyse imkansızdır veya altı onay bloğundan sonra değiştirilmesi hayli maliyetlidir. Alternatif bir para birimi veya ücretsiz bir jeton (token) olarak bir kripto para birimi oluşturmak kolaydır, çünkü bunların hemen hemen hepsi açık kaynaklıdır. Bitcoin’in sorunsallarını çözmek için çok sayıda çeşitli altcoin oluşturulmuştur (BDO, 2019: 3).

Teknolojideki ilerlemelerin yoğun olması nedeniyle birçok alternatif kripto para birimi veya altcoin ortaya çıkmakta, sıkı düzenlemeler ve yetersiz taleplerden ötürü bu girişimlerin çoğu başarısızlık ile sonuçlanmakta ve yalnızca birkaç tanesi küresel olarak benimsenmektedir.

Kripto para birimi, işlemlerin güvenliğini sağlamak, doğrulamak ve ayrıca yeni para birimlerinin oluşturulmasını kontrol etmek için kriptografi adı verilen oldukça karmaşık bir şifreleme türünün kullanıldığı soyut, dijital para birimi olan bir dijital varlık türüdür. Kripto para, bir finans kurumundan ya da herhangi bir merkezi otoriteden bağımsız olarak, merkezi olmayan bir değişim aracı olarak çalışmak üzere tasarlanmıştır (Horowitz, vd., 2018: 15). Bitcoin en çok bilinen kripto para birimi olsa da tek kripto para birimi değildir. Diğer önemli kripto para türleri arasında; Ethereum, Ripple, Bitcoin Cash ve Litecoin gibi kripto para birimlerini saymak mümkündür. Bu sayılanların dışında başka dijital varlıklar ya da bir başka ifade ile “kripto varlıklar” da vardır. Bunlar genellikle, dijital tokenler olarak adlandırılmaktadır. Örneğin, bir şirket genellikle ilk dijital para arzı (ICO) olarak adlandırılan bir “token satışı” ya da “token lansmanı” başlatabilmektedir. Bir ICO’da, bir şirket yeni bir ürün yaratmakta ve ürünü erken satın almaktan fayda sağlayacak bir kullanıcı tabanı oluşturmak istemektedir. Ayrıca, ICO, şirketin ürününü geliştirmek için gelir elde etmesini sağlamaktadır. Bu, şirketler için cazip bir

çözümdür, çünkü risk sermayedarlarının veya bankaların gerektirdiği titiz ve düzenlenmiş sermaye artırma sürecini bu şekilde hızlı bir şekilde geçiştirmektedirler. Bu nedenle, bu tür dijital varlıklar etrafında düzenleyiciler tarafından öne sürülen karışık koşullar ve önemli tartışmalar göz önünde bulundurulduğunda, şirketler hukuk, muhasebe ve vergi danışmanlarına danışmaya teşvik edilmektedir (International Securities Services Association (ISSA), 2018: 22).

Yeni bir kripto para biriminin “tokenlerini” oluşturma süreci, yeni bir Blockchain blok zinciri oluşturmayı, yeni bir varyant veya “fork (çatal)” oluşturmayı içeren mevcut bir süreci baştan aşağı değiştirmeyi içerebilmektedir. Bu sözde “altcoinlerin” çoğu aslında Bitcoin protokolünün çatallarıdır. Mevcut bir kripto paranın daha fazla “tokeninin” yaratılması için tek yol, kriptografik bir bulmaca olan algoritmayı çözen ve temeldeki Blockchain algoritmasına katkıda bulunan madenciye bir işlem ücreti olarak yeni bir “tokenin” verilmesidir. Madencilik, kriptografik bir bulmaca çözme sürecidir. Madencilik son derece rekabetçidir ve önemli bir hesaplama ve işlem gücü gerektirmektedir (Quest, 2018: 164).

Bitcoin gibi bazı kripto para birimleri arz açısından sınırlıdır yani dolaşımda bulunabilecek en yüksek Bitcoin sayısı belirlenmiştir. Diğerlerinin ise bir üst sınırı yoktur, ancak her yıl oluşturulabilecek yeni “token” sayısı sınırlanabilmektedir.

4. KRIPTO PARA TÜRLERİ

CoinMarketCap’e göre toplam kripto para türü sayısı 10.410’dur (CoinMarketCap, 2021). Coinlore’de ise toplam 5981 adet farklı kripto para türü listelenmektedir (Coinlore, 2021). Piyasada 5600’den fazla kripto para türü olduğu tahmin edilmektedir. Ancak günümüzde var olan kripto para birimlerinin sayısını tam olarak belirlemek mümkün değildir.

Kripto para birimleri, finans dünyasında bir fırtına etkisi yaratmıştır. “Kripto para” teriminden bahsedildiğinde, çoğu kimse bu terimi finansal özgürlük ve fırsatla ilişkilendirmektedir. Bu alanda meydana gelen pek çok teknolojik gelişme ve yeniliklerle birlikte, kripto para projeleri ve şirketlerinin de sayısı her geçen gün artmaktadır. Bir zamanlar kripto para birimlerinin türlerini ve sayısını kolaylıkla bilmek mümkün görünmekteyken, günümüzde bu mümkün değildir. Bilhassa son beş yıllık süreçte kripto para pazarının hızla büyüdüğü görülmektedir. Tüm bu kripto para birimleri, IEO’lar, ICO’lar, STO’lar, coinler, dolandırıcılar, Blockchain şirketleri ve çatallar gibi kavram ve aktörlerin var olduğu kripto para dünyasını anlamlandırmak ve anlamak günümüzde oldukça zor bir hal almıştır. Kripto para projelerinin hepsinin sonsuza kadar varlığını sürdüreceğini düşünmek mümkün değildir. Bazıları birer şaka ya da test amacıyla yaratılmakta ve kısa bir süre içerisinde unutulup kaybolmaktadır (Şen ve Akarslan, 2018: 189-190).

Kripto paraların listelenmesi için farklı kaynaklarda farklı listeleme yöntemleri kullanılmaktadır ve bunun sonucunda kripto paralarının sayılarına yönelik farklı bilgilendirmeler yapılmaktadır. CoinGecko’ya göre kayıtlarda 7810 adet kripto para birimi vardır (coingecko.com, 2021). Bu, diğer kaynaklardan büyük ölçüde farklı bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, bu durum, binlerce kripto paranın çoktan tarihe karıştığını, bir başka ifade ile “öldüğünü” göstermektedir. Aşağıda en önemli kripto para birimlerine yer verilen bir tablo sunulmaktadır:

No.	Simge	Ad	Kodu	Fiyat/TL	Piyasa Değeri/TL
1		Bitcoin	BTC/XBT	314,349	5,888,942,221,842
2		Ethereum	ETH	22,302.61	2,609,880,567,941
3		Tether	USDT	8.65	541,373,619,860
4		Cardano	ADA	13.60	447,344,537,111
5		Dogecoin	DOGE	2.90	386,922,952,617

6		Ripple	XRP	7.63	355,533,366,641
7		Bitcoin Cash	BCH	5,380.66	101,179,041,130
8		Litecoin	LTC	1,466.86	98,485,576,525
9		Monero	XMR	2,298.35	41,379,009,139

5. KRİPTO PARANIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Kripto paranın muhasebeleştirilmesi konusunda kavram tartışması yaşanmaktadır. Kripto paranın yasal durumu tam bir şekilde açıklanamadığından nasıl muhasebeleştirilmesi ilişkin çeşitli yorumlar geliştirilmiştir. Bu kısımda kripto para muhasebeleştirilmesi UFRS açısından ele alınacaktır.

5.1. Muhasebe ve UFRS Açısından Kripto Para

Günümüzde 5000'den fazla farklı kripto para birimi, kripto para ve kripto belirteci, çeşitli kripto borsalarında işlem görmekte veya listelenmektedir. Bu kripto varlıkların şartları ve uygulamaları büyük ölçüde farklılık göstermekte ve zamanla değişebilmektedir. Şartlar değiştikçe muhasebeyi yeniden değerlendirmek önemlidir. Bazı kripto varlıklar, sahibine tanımlanabilmekte ve karşı taraftan bir mal veya hizmet alma hakkı vermektedir. Örneğin, bazı kripto varlıklar, sahibine bir saklama bankasından ya da borsa takas merkezinden belirli bir miktarda altın alma hakkı vermektedir. Böyle durumlarda, kripto paranın sahibi, kripto varlığı kullanarak ekonomik fayda elde edebilmektedir. Kripto varlık bir para olmasa da temsili para ile çok sayıda ortak özeliğe sahiptir (Leopold ve Vollmann, 2018: 5).

Bitcoin gibi diğer kripto varlıklar, sahibine temel bir mal veya hizmet hakkı vermemektedir ve tanımlanabilir bir karşı tarafın varlığından söz etmek de mümkün değildir. Böyle bir kripto varlığın sahibi, kripto varlıktan bir ekonomik fayda elde etmek için kripto varlığı nakit, mal veya hizmet karşılığında kabul etmeye istekli bir alıcı bulmak zorundadır. Bir şirket, kripto varlıklarını doğrudan kendi cüzdanlarında tutabileceği gibi ortak veya paylaşılan bir cüzdana da bulundurması mümkündür. Şayet, şirket, kripto varlığı kendi cüzdanında tutarsa, kripto varlığın yasal mülkiyetine de sahip olmaktadır.

Bununla birlikte, bir emanetçi kuruluşun (örneğin bir kripto varlık komisyoncusu şirketin), bir işletmenin kripto varlıklarını tuttuğu veya borsanın bu kripto varlıkları bir veya daha fazla paylaşılan cüzdana taşıdığı durumlarda, kripto varlıkların yasal mülkiyeti farklı taraflara ait olabilmektedir (Venter, 2018: 7). Böyle hallerde, kripto varlıkların asıl sahibinin söz konusu kripto varlıklar üzerinde münhasır hakkı bulunmamakta ve muhasebe, kripto varlıkların tutulma şekli ile ilgili hak ve yükümlülüklerle bağlı olmaktadır. Örneğin, bir kripto varlık borsasının paylaşılan cüzdanındaki kripto varlıklarda ekonomik bir fayda sahibi olan bir şirket, borsadaki bir talep yoluyla kripto varlıkların dolaylı sahibi olabilmektedir. Bu durumda, kripto varlıkların işlem hacmindeki değişikliklere ek olarak, kripto varlıkların sahibi aynı zamanda karşı taraf performans risklerine de maruz kalabilmektedir. Yani, kripto varlıkların asıl sahibi, borsanın tüm müşterilerinin taleplerini karşılayabilecek miktarda yeterli kripto varlık bulundurmama ihtimalinden kaynaklı risklerden de etkilenmektedir. Ayrıca belirlemek gerekir ki, bazı borsalar, kripto varlık sahiplerinin, sahip oldukları kripto varlıkları başka bir borsaya veya kendi kripto varlık cüzdanlarına aktarma hakkını kısıtlayabilmektedir. Bu sınırlamalar, kripto varlık sahiplerinin, kripto varlıkları üzerindeki kontrollerini ve kripto varlıkların ekonomik fayda üretme potansiyelini etkili bir şekilde sınırlandırabilmektedir. Bu değerlendirmenin yapılması için, kripto varlık sahiplerinin, kripto varlık borsasına ilişkin bilgileri ve iddiaları dikkatli bir şekilde analiz etmeleri oldukça önemlidir (Trimborn, vd., 2017: 14).

Burada, kripto varlıkların doğrudan doğruya elde tutulması üzerinde durulması uygun görülmektedir.

Kripto varlık bulundurmamak, çeşitli hüküm ve koşullara tabidir. Kripto varlık sahiplerinin söz konusu kripto varlıkları ellerinde bulundurma amaçları da farklılık göstermektedir. Bu nedenle, kripto

varlık sahiplerinin, mevcut UFRS kapsamında, hangi muhasebe sınıflandırması ve ölçümünün uygulanması gerektiğini belirlemek ve kendi koşullarını ve durumlarını değerlendirmeleri gereklilik arz etmektedir.

Standartlara bağlı olarak, hak sahibinin uygun sınıflandırma ve ölçümü belirlemek için gerekli olan iş modelini de değerlendirmesi söz konusu olabilmektedir (Fernandes, vd., 2018: 2). Aşağıda, elde bulundurulmuş bir kripto varlık ve bununla ilgili ölçüm gereksinimlerine yönelik geçerli çeşitli muhasebe standartları ve bu standartlarla dair tanımlar ile diğer gereksinimlere yer verilmektedir.

Bir kripto varlığın doğal bir özelliği de dijital bir temsil olması ve dolayısıyla doğası gereği soyut olmasıdır. Aşağıdaki muhasebe standartları yalnızca maddi varlıklar için geçerlidir ve bu nedenle kripto varlıklar için geçerliliği söz konusu değildir:

- UMS 16 Maddi Tesis ve Ekipman; maddi duran varlıklar için geçerlidir.
- UMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller; arsa, bina (veya bir kısmı) veya her ikisi için geçerlidir.
- UMS 41 Tarım; canlı varlıklar için geçerlidir (yani, canlı hayvanlar veya bitkiler)

Buna ek olarak, UFRS 6 Maden Kaynaklarının Araştırılması ve Değerlendirilmesi, maden kaynaklarının (mineraller, petrol, doğal gaz ve benzeri yenilenebilir olmayan kaynaklar) araştırılması için yapılan arama ve değerlendirme harcamaları için de geçerlidir.

Bazı kripto varlıklar 'madencilik' adı verilen bir süreçle yaratılsa da UFRS 6 sadece maden (mineral-cevher) çıkarma işleminden önce maden kaynaklarının aranması ile bağlantılı olarak araştırma ve değerlendirme harcamaları için geçerlidir. Bu nedenle, bir işletme kripto varlıklarının muhasebeleştirilmesinde UFRS 6'yı uygulamamalıdır. Kripto varlıklar için dikkate alınması muhtemel muhasebe işlemleri aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir.

- Nakit veya nakde eşdeğer varlıklar.
- UFRS 9 Finansal Araçlar
- UMS 2 Stoklar
- Ön Ödeme Varlıkları
- UMS 38 Maddi Olmayan Varlıklar
- UMS 8 Muhasebe politikaları, muhasebe tahminlerinde değişiklikler ve hatalar kapsamında bir muhasebe politikasının geliştirilmesi (McGuire & Massoud, 2018: 10).

5.2. Nakit ve Nakit Benzerleri / Eşdeğerleri

UMS 7, nakit ve nakit benzerleri, bir işletmenin nakit ile vadesiz mevduatı veya tutarı belirli bir nakde kolayca çevrilebilen kısa vadeli ve yüksek likiditeye sahip ve değerindeki değişim riski önemsiz olan yatırımları tanımlamaktadır.

5.2.1. Nakit

UMS 7'de, Nakit Akışı, "kasadaki nakit ve vadesiz mevduat" olarak ifade edilmektedir. Ancak UFRS'de bu terimler daha ayrıntılı bir şekilde tanımlanmamaktadır. AMB (ECB), IMF ve ABD Merkez Bankası, paranın üç farklı işlevi olduğunu belirtmektedir. Bu işlevleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Değişim ortamı
- Hesap birimi
- Değer deposu

UMS 32 Finansal Araçlar: Sunum, nakit ve para birimini birbirinin yerine kullanır. Uygulamada para birimi, belirli bir yetki alanında dolaşımda olan hem fiziksel hem de elektronik para ile eş anlamlıdır (Humaidat, 2014: 62,436)

UMS 32, ayrıca, nakdin değişim aracını temsil eden bir finansal varlık olduğunu ve bu nedenle, tüm işlemlerin ölçülüp finansal tablolarda muhasebeleştirilmesinin temeli olduğunu not etmektedir.

Vadesiz mevduatlar genellikle önceden haber verilmeksizin veya ceza verilmeksizin talep üzerine çekilebilen mevduatları temsil etmektedir.

Günümüzde mali tablolarda sunulduğu şekliyle, nakit, çeşitli yetki alanlarında yer alan bölgelerin hükümetleri tarafından ihraç edilen veya desteklenen resmi para birimlerinin fiziksel varlığı ve vadesiz mevduatı olma eğilimindedir. Yasal para birimlerinin gerçek değeri çok azdır veya hiç yoktur. Ancak genellikle bir yargı alanında bir değişim aracı olarak kabul edilmektedirler. Çünkü, yasal para birimi, hükümet tarafından desteklenmekte ve kendi yetki alanlarında yasal ödeme aracı olarak kabul edilmektedir (Grant Thornton, 2018: 4).

Yasal para statüsü, bir yetki alanında kanunlar doğrultusunda verilmektedir ve genellikle bir merkez bankası veya hükümet tarafından yetkilendirilmiş bir kuruluş tarafından verilen banknotlar ve madeni paralar için ayrılmaktadır. İngiltere Merkez Bankasına göre yasal para çok dar ve teknik bir anlama gelmektedir. Borçlu borcunun tamamını yasal para ile ödemeyi teklif ederse, borçluya ödeme yapmaması nedeniyle dava açılmaz. Ek olarak yasal para olarak sınıflandırılan şey genellikle belirli bir yetki ve yargı alanında bir hukuk meselesi olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle, bir kripto varlık, bir yargı alanındaki belirli kuruluşlar tarafından ödeme için kabul edilebilirken, o yargı alanında kendiliğinden bir yasal ödeme aracı haline gelememektedir (Massad, 2019: 15,18). UMS 32, nakdin tüm işlemlerin ölçülmesi ve finansal tablolarda muhasebeleştirilmesi için temel olduğunu belirtmektedir. Günümüzde, bir kripto varlığın bir işletmenin ya da şirketin finansal tablolarında yer alan muhasebe kalemlerini ölçmek ve muhasebeleştirmek için uygun bir temel olarak kabul edilmesi söz konusu değildir.

Bazı hükümetler, kendi kripto varlıklarını çıkarmayı veya başka bir tarafça çıkarılan bir kripto varlığı desteklemeyi düşündüklerini bildirmelerine karşın, bu aşamada kripto varlıkların yasal para olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği yani ödeme aracı olarak kabul edilip edilmeyecekleri hala net değildir (Cryptocurrency/Wikipedia, 2020).

Kripto varlıkları ihraç etme lisansına sahip özel şirketler, yasal para statüsü verme yetkisine sahip değildir. Bu nedenle, kripto varlıklar bir ödeme aracı olarak kabul edilse ve kullanılsa dahi UFRS açısından nakit olarak değerlendirilememektedir. Bir dereceye kadar çok çeşitli tüccarlar tarafından kabul edilse dahi, bu kripto varlıklar bir tür hediye kartına benzemektedir (Grant Thornton, 2018: 5).

5.2.2. Nakde Eşdeğer Varlıklar

UMS 7, nakit benzerlerini ya da bir başka ifade ile nakde eşdeğer varlıkları, yüksek likiditeye sahip, nakit kolaylıkla tutarlarına dönüştürülebilir ve önemsiz bir değer değişikliği riskine tabi olan yatırımlar olarak tanımlamaktadır. UMS 7, nakde eşdeğer varlıkların yatırım veya diğer amaçlardan ziyade vadeli nakit taahhütleri karşılamak amacıyla tutulduğunu ve bir yatırımın normalde edinim tarihinden itibaren üç ay veya daha kısa bir vadeye sahip olması halinde nakde eşdeğer varlık olarak nitelendirilebileceğini bildirmektedir.

Nakde eşdeğer varlıklar, sunum kategorisidir ve bir varlığın muhasebeleştirilmesini veya ölçülmesini belirlememektedir. Bu nedenle, bir kripto varlığın sunum amacıyla nakit eşdeğeri olarak kabul edilebilmesi için geçerli muhasebe standardına göre sınıflandırılması ve ölçülmesi gerekmektedir. O yüzden kripto varlıkların nasıl muhasebeleştirilebileceğini varlığın türüne bağlıdır.

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Kurumu Yorumlama Komitesi, 2009 yılında, bir aracın nakit eşdeğeri varlık tanımına uyması için alınacak nakit miktarının ilk yatırım sırasında bilinmesi gerektiğini ifade etmiştir (Alibhai, ve diğerleri, 2018: 104).

Bununla birlikte belirtmek gerekir ki, kripto varlık ilk satın alındığında, vade sonunda alınacak nakit miktarı yaklaşık olarak bilinmektedir.

5.3. Finansal Araç

UMS 32, bir finansal aracı, bir işletmenin finansal varlığı ile diğer bir işletmenin finansal borcunda ya da özkaynağa dayalı finansal aracında artışa neden olan herhangi bir sözleşme şeklinde tanımlamaktadır.

5.3.1. Sözleşmeden Haklar

Finansal araç tanımı öncelikle, taraflar arasında bir sözleşmenin veya sözleşmeye dayalı ilişkinin varlığını gerektirmektedir. Bu durum, yasal gerekliliklerden kaynaklanan varlık veya yükümlülüklerin (örneğin gelir vergileri) finansal araç olmadığını belirten UMS 32'nin uygulama kılavuzunda belirtilmektedir. Benzer şekilde, oldukça likit bir yapıda olmasına karşın, külçe altın bir finansal araç değildir, çünkü nakit veya başka bir finansal varlık almak için sözleşmeye dayalı bir hak sağlamamaktadır (Deloitte, 2005).

UMS 32'de tanımlandığı üzere, bir sözleşme, iki veya daha fazla taraf arasında, genellikle anlaşmanın kanunen icra edilebilir olması nedeniyle, eğer varsa, kaçınılması gereken çok az takdir yetkisine sahip olduğu açık ekonomik sonuçları olan bir anlaşma olarak tanımlanmaktadır. Sözleşmeler çeşitli şekillerde olabilir ve yazılı olmaları şart değildir. Blockchain veya dağıtık defter teknolojisinin kullanılması, taraflar arasında kendiliğinden bir sözleşme ilişkisine yol açmamaktadır. Öte yandan, sahibine tanımlanabilir ve bir karşı tarafça sağlanan temel mal, hizmet veya finansal araçlar için yetki veren kripto varlıklar bir sözleşmenin tamamını karşılayabilmektedir. Diğer taraftan, sahibine, mal, hizmet veya finansal araçlar bağlamında herhangi bir hak ya da yetki tanımayan ve tanımlanabilir olmayan kripto varlıklar ise sözleşme tanımını karşılayamamaktadır. Örneğin, Bitcoin Blockchain'inde yer alan taraflar, Bitcoin Blockchain'indeki diğer herhangi bir katılımcıyla sözleşmeye dayalı bir ilişkiye sahip değildir. Yani, bir kullanıcının Bitcoin sahibi olması nedeniyle Bitcoin madenleri, borsalar, diğer Bitcoin sahipleri veya herhangi bir başka taraf ile uygulanabilir bir sözleşmesi ve herhangi bir hak iddiasında bulunması söz konusu değildir. Bu tür hak sahipleri, ellerinde bulundurdukları Bitcoinlerden ekonomik bir fayda sağlamak için bu Bitcoinleri almaya istekli alıcıları bulmaları gerekmektedir.

Sözleşmeye dayalı olmayan kripto varlıklar yine de bir sözleşmenin konusunu teşkil edebilmektedirler. Örneğin, belirli bir karşı taraftan Bitcoin satın almaya yönelik bağlayıcı bir anlaşma, Bitcoin'in kendisine yönelik bir sözleşme ilişkisini temsil etmese dahi bir çeşit sözleşme oluşturmaktadır. Bu nedenle, kripto varlıkları satın almak veya satmak için Blockchain dışında yapılan anlaşmalar, yukarıda belirtilen sözleşme tanımları kapsamında değerlendirilebilmektedir.

Finansal araç tanımı ikinci olarak, bir finansal aracın bir işletmenin finansal varlığında ve başka bir işletmenin finansal borcunda veya özkaynağa dayalı finansal aracında artışa yol açmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, bir kripto varlığın bir finansal araç olarak değerlendirilmesi, ancak sahibi için bir finansal varlığı temsil etmesi ile mümkün olacaktır.

UMS 32, bir varlığın finansal varlık olarak tanımlanması için aşağıdaki özelliklere sahip herhangi bir varlık olması gerektiğini bildirmektedir:

- Nakit
- Başka bir şirketin özkaynak aracı
- Sözleşmeden doğan bir hak
- Başka bir işletmeden nakit veya benzeri başka bir finansal varlık almak için veya,
- Finansal varlıkları veya finansal borçları, işletme için potansiyel olarak elverişli koşullar altında başka bir işletme ile takas etmek için veya,
- İşletmenin kendi özkaynağına dayalı finansal araçlarına ödenebilecek veya bir başka şekilde oluşturulan sözleşmelerin kriterlerini karşılamak için gerekli özelliklere sahip varlıklar (SOCPA, 2018: 34).

Kripto varlıklar bağlamında, bir finansal varlık şunlardan biri olabilir: nakit, başka bir işletmenin özkaynağına dayalı finansal aracı, sözleşmeye dayalı nakit veya diğer finansal varlıklara ilişkin bir hak veya potansiyel olarak uygun şartlarda finansal enstrümanlar ticareti yapma hakkı (örneğin bir türev).

Bu seçeneklerin her biri göz önünde bulundurularak, bir kripto varlığın nakit dışındaki bir finansal varlık tanımını karşılayıp karşılamayacağı aşağıdaki bölümlerde analiz edilmektedir.

Sahibine, sözleşmeye dayalı olmasına rağmen, tanımlanabilir bir karşı tarafça sağlanan mal ve hizmetlerden yararlanma hakkı tanıyan kripto varlıklar, finansal varlık tanımını karşılamamaktadırlar.

Çünkü, gelecekteki ekonomik fayda, nakit veya başka bir finansal varlıktan ziyade bir mal veya hizmetin satın alınması ile elde edilmektedir. Örneğin, sahibine, sözleşmeye dayalı bile olsa, bir bulut (cloud) bilişim hizmetinden yararlanma imkânı sağlayan bir kripto varlık, finansal bir varlık olma özelliğine sahip olamamaktadır. Öyle ki, gelecekteki fayda, bir finansal varlık hakkı yerine bir hizmettir. Bu tür kripto varlıkların sahipleri, ilgili UFRS standartlarına göre uygun muhasebe yöntemlerini değerlendirmelidirler. Ön ödemeli maddi olmayan varlıklarla ilgili tartışmalar da bu konu ile ilgili olabilmektedir (BDO, 2019: 2).

Kripto varlığın sahibinin dayanak varlık teşkil eden mal ve hizmetleri alması için sözleşmeden doğan haklarının var olup olmaması, belirli gerçeklerin ve koşulların yanı sıra sözleşmenin uygulanabilirliğinin dikkatli bir şekilde incelenmesini gerektirebilmektedir.

5.3.2. Öz Kaynağa Dayalı Finansal Araçlar

UFRS, özkaynağa dayalı finansal aracı ya da bir başka ifade ile özkaynak aracını, bir işletmenin tüm borçlarını çıkardıktan sonra, varlıklarında kalan paylara kanıt teşkil eden herhangi bir sözleşme olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla, bu tür hakları tebliğ eden bir kripto varlık, özünde bir elektronik hisse senedi ve sonuç olarak bir finansal varlık olarak değerlendirilebilmektedir. Bir kripto varlık, değişken bir nakit akışına yol açsa dahi, bu kendiliğinden özkaynağa dayalı finansal araç tanımını karşıladığı anlamına gelmemektedir. Örneğin, sahibine, maddi olmayan bir varlık (örneğin bir çevrimiçi oyun) üzerindeki brüt telif hakkı akışından pay alma hakkı sağlayan bir kripto varlık, bir özkaynak aracı olarak değerlendirilememektedir. Buna ek olarak, bir kripto varlığı ihraç eden tarafın zımnî kabulden doğan bir yükümlülüğü, kripto varlık hamili için bir özkaynağa dayalı finansal araç olarak nitelendirilen bir tutara yönelik faiz için, sözleşmeye dayalı bir hak doğurmamaktadır. Son olarak, bir kripto varlığın değeri, o kripto varlığın kullanıldığı bir platformun bilinirliği ile ilişkilendirilebiliyor olsa da, bu durum tek başına, platformun net varlıklarından sağlanabilecek bir fayda için sözleşmeye dayalı bir hakkı temsil etmemektedir. Bir başka ifade ile özkaynak aracı değildir (KGK, 2018: 12).

5.3.3. Sözleşmeden Doğan Nakit veya Başka Bir Finansal Varlık Hakkı

Bir Özkaynak aracı ya da türev olmayan bir kripto varlık*, hem sözleşmeye dayalı hem de nakit veya başka bir finansal varlık alma hakkını içermekteyse, finansal varlık tanımını yine de karşılamaktadır. Örneğin, bir kripto varlık, sahibine, nakit ödeme veya tahvil ya da hisse senetlerinin teslimi gibi bir hak sağlıyorsa, bu kripto varlık finansal varlık tanımını karşılamaktadır (Leopold ve Vollmann, 2019: 9).

Bu gibi durumlarda, kripto varlık esasen sahibini karşı taraftan kaynaklanan risklerle birlikte dayanak varlık üzerindeki ekonomik risklere de maruz bırakabilmektedir. Böyle bir kripto varlık, UFRS 9 sınıflandırma ve ölçüm şartları kapsamında değerlendirilmektedir. Tüm finansal varlıklar, sonradan gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılarak ölçülenlerin dışında, başlangıçta gerçeğe uygun değer artı ilişkilendirilebilir işlem maliyetleri üzerinden kaydedilir.

Müteakip ölçüm, varlığın nakit akışı özelliklerine ve elde tutulma amacına bağlıdır. Sadece ana para ve faiz ödemesi nakit akışı özellikleri testini (SPPI testi) geçemeyen Özkaynak araçları dışında finansal varlıklar ve alım – satım amacıyla elde tutulanlar, gerçeğe uygun değerde kâr veya zararın yansıtılması ile ölçülmektedir. Süreçle ilgili iş modeli, SPPI testini karşılayan finansal varlıkların ölçümünü yönlendirmektedir. Finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde tutulması anlamına gelen “Hold to collect” iş modeli kapsamında, UFRS 9 uyarınca itfa edilmiş maliyet üzerinden bir ölçüm söz konusu olmaktadır. “Hold to collect and sell” modelinde ise diğer kapsamlı gelir yoluyla gerçeğe uygun değer üzerinden bir ölçüm söz konusuyken, daha sonra bilanço dışı bırakılma halinde kâr veya zarara geri dönüştürülme işlemi gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, muhasebe uyumsuzluğunun azaltılmasına ya da tamamen giderilmesine imkân tanıdığı hallerde, UFRS 9, SPPI nakit akış özelliklerini testinin kriterlerini karşılamasına rağmen, bir hamilin bir finansal varlığı

* Kripto Varlıklar kategorisi altında sadece Kripto Para değil, diğer türleri Token, ICO, STO v.b olarak bulunmaktadır.

belirlemesine izin vermektedir. Burada temel unsur, gerçeğe uygun değer farkının kâr veya zarara ilk muhasebeleştirme esnasında yansıtılmasıdır (PWC, 2017: 22).

5.3.4. Türev Araçlar

UFRS 9’de, bir türev araç, UFRS 9 kapsamında aşağıdaki özelliklerin üçüne birden sahip olan sözleşme olarak tanımlanmaktadır. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Belirtilen faiz oranı, finansal araç fiyatı, emtia fiyatı, döviz kuru, fiyat veya oran endeksi, kredi notu veya kredi endeksi ve diğer değişkenlerde görülebilecek değişikliklere tepki olarak değerinde değişikliklerin meydana gelmesi. Burada finansal değişken, değişken sözleşmenin (bazen dayanak olarak da adlandırılır) taraflarından herhangi birine özgü değildir.
- Piyasa faktörlerinde meydana gelen değişikliklere benzer bir tepki vermesi beklenen diğer sözleşme türlerine nazaran daha küçük ölçekli bir başlangıç yatırımı gerektirmesi ya da ilk yatırım gerektirmemesi.
- İleri bir tarihte ödenmesi, böylelikle, bir türev, sözleşmenin UFRS 9 kapsamında olması kaydıyla, bir finansal araçtan ya da bir başka sözleşmeden kaynaklanabilmektedir.

Nakit olarak ödenebilen veya finansal olmayan kalemlerin kolayca nakde çevrilebildiği finansal olmayan kalemleri almaya veya satmaya yönelik bazı sözleşmeye dayalı haklar, finansal araçlar (örneğin bir türev) gibi muhasebeleştirilmektedir. Bu durum, UFRS 9 uyarınca ilk defa finansal tablolara alma sırasında gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılacak olarak belirlenmedikçe, “zati kullanım” sözleşmeleri için geçerli değildir. Böyle bir hakkın sahibi, yukarıda tartışılan bir türevin üç özelliğini de karşılayıp karşılamadığını değerlendirmeli ve eğer öyleyse, bu hakkı bir türev olarak değerlendirmelidir (Örten, vd., 2018: 338,393).

Kripto varlıkları satmak ya da satın almak için sözleşmeye dayalı bir hak (örneğin, bir aracı kurumla ile gerçekleştirilen ileri vadeli bitcoin işlemi) kripto varlığın kendisi bir finansal araç olmasa bile, kripto varlığın kolayca nakde çevrilebilir olması ya da sözleşme uyarınca nakde çevrilmesi koşuluyla bir türev haline gelmesine imkân tanımaktadır. Bu durum, ticari bir iş modelindeki emtia sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesine benzemektedir. Örneğin, petrolün kendisi bir finansal araç olmamasına karşın vadeli petrol sözleşmeleri UFRS 9 kapsamına girebilmektedir.

Türev araçların ölçümü, başlangıçta gerçeğe uygun değerden kaydedilmekte ve daha sonra satış veya elden çıkarma maliyetleri için herhangi bir kesinti olmaksızın kâr veya zarara yansıtılarak gerçeğe uygun değerinden ölçülmektedir. Bununla birlikte, nakit akışı riskinden korunma işleminde, riskten korunma aracı olarak belirlenen bir türev için, etkin korunma kısmına ilişkin gerçeğe uygun değer hareketleri, korunan kalem kâr veya zararı etkileyene kadar diğer kapsamlı gelirlerle birlikte kaydedilmektedir (Aygören ve Kurtcebe, 2019: 8).

Sonuçta, kripto varlıklar finansal araçlar olarak türev de dahil UMS7 ve UFRS 32ine göre muhasebeleştirilebilecektir, bunu kripto varlıkların türlerin ile ilgilidir, bazı ICO’lerin türü bir misal olarak kabul edilebilmektedir.

5.4. Stoklar

Stoklar, her ne kadar somut bir varlık olarak varsayılsa da UMS 2, stokların somut olmasını gerektirmemektedir. Bu standart, stokları belirli maddeler kapsamında bir varlık olarak tanımlamaktadır. Bu maddeleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Olağan bir iş akışı içinde satış için tutulan,
- Satış için üretim sürecinde tutulan,
- Üretim sürecinde veya hizmet sunumunda tüketilecek malzeme veya sarf malzemesi şeklinde tutulan stok.

Kripto varlıklar, işin olağan akışı içerisinde, örneğin bir emtia komisyoncusu ya da tüccar tarafından satılmak üzere tutulabilmektedir. Kripto varlıkların olağan iş akışı içinde satılıp satılmayacağı, sahibi için belirli gerçeklere ve koşullara bağlıdır. Uygulamada, kripto varlıklar

genellikle stok üretiminde kullanılmamaktadır ve bu nedenle üretim sürecinde tüketilecek malzeme ve sarf malzemeleri arasında sayılmamaktadır (Örten, vd., 2018: 42).

UMS 2, finansal araçlara uygulanmamaktadır. Bu nedenle, kripto varlığın finansal araç tanımını karşıladığı hallerde UMS 2 kapsamındaki stok yerine UFRS 9 kapsamında muhasebeleştirilmelidir.

Normalde UMS 2, maliyet veya net gerçekleştirilebilir değerden daha düşük bir ölçüm gerektirmektedir. Bununla birlikte, esas olarak fiyat dalgalanmalarından veya alım – satım makasındaki dalgalanmalardan kâr etmek için kripto varlıkları alıp satan komisyoncular / tüccarlar, kripto varlık stoklarını gerçeğe uygun değerden daha az satış maliyetleri ile ölçme kabiliyetine sahiptir (Procházka, 2018: 170).

Yukarıda yapılan açıklamalara göre, eğer bir işletmenin esas faaliyeti içinde kripto para alım satımı yapıyorsa stok olarak muhasebeleştirilebilecektir. Stokların değerlemesinde aşağıdaki iki yöntem bulunmaktadır. Söz konusu yöntemlere ilişkin açıklamalar aşağıda sunulmuştur.

5.4.1. Maliyet veya Net Gerçekleşebilir Değerden Düşük Olanıyla Değerleme

Satın alınan kripto varlık stoklarının maliyetleri, tipik olarak satın alma fiyatı, geri alınmaz vergiler ve doğrudan stokun edinilmesiyle ilişkilendirilebilen diğer maliyetleri (örneğin, Blockchain işletme ücretleri) içermektedir. Diğer maliyetler, stokların maliyetine, yalnızca kripto varlık stoklarının bugünkü konumuna ve durumuna getirilmesine katlanıldığı ölçüde dahil edilmektedir.

Üretim sürecinde, kripto varlıklara yönelik uygulanması söz konusu olmayan çeşitli üretim aşamaları arasında, depolama gerekli olmadığı sürece, stok maliyeti, beklenen satış maliyetlerinin yanı sıra depolama giderlerini de içermemektedir. Depolama maliyetlerine bir cüzdan ya da başka bir kripto para hesabı bulundurma maliyeti örnek olarak verilebilmektedir.

Net gerçekleştirilebilir değer, UMS 2’de işin olağan akışı içindeki tahmini satış fiyatı, tahmini tamamlanma maliyeti ve satışın gerçekleştirilmesi için gerekli tahmini maliyetin çıkarılması ile tanımlanmaktadır. Stok olarak kaydedilen kripto varlıkların maliyeti, bu kripto varlıklar tamamen veya kısmen kullanılmaz hale gelmişse (kripto varlığa veya uygulamasına yönelik ilginin azalması buna neden olabilir) veya satış fiyatları düşüyse geri alınamayabilir. Benzer şekilde, kripto varlık stokunun maliyeti, bunları satmanın tahmini maliyetleri arttıysa tam olarak geri kazanılamayabilir (Güncenme Gençoğlu, 2017: 12).

Kripto varlık stokuna sahip bir şirket, her raporlama döneminde net gerçekleştirilebilir değeri tahmin etmek durumundadır. Net gerçekleştirilebilir değer maliyetin altında olduğu durumlarda, stok net gerçekleştirilebilir değeri ile yazılmalıdır ve değer düşüşü kâr veya zarara kaydedilmelidir. Stok değerinde daha önce görülen bir düşüş, koşullar iyileştiğinde tersine çevrilebilmektedir. Ancak tersine çevirme işlemi, asla orijinal maliyetini aşmamalı ve önceden yazılmış olan tutarla sınırlı olmalıdır.

5.4.2. Satış Maliyetleri Düşülmüş Gerçeğe Uygun Değer

Yukarıda da belirtildiği üzere, emtia komisyoncuları, emtia stoklarını satış maliyetleri düşürmüş gerçeğe uygun değer üzerinden ölçebilmektedirler. Komisyoncu/tüccarlar, başkaları veya kendi nam ve hesaplarına emtia (mal) satın alan veya satan kişilerdir. Bu emtialar, esas olarak, yakın bir gelecekte satılmak ve fiyat veya makas aralığındaki dalgalanmalardan bir kâr elde etmek amacıyla elde edildiğinde, satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer üzerinden emtia stoku olarak sınıflandırılabilir (Alibhai, ve diğerleri, 2018: 141).

Bir komisyoncu/tüccar, stokunu satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer üzerinden ölçtüğünde, muhasebeleştirilen tutardaki herhangi bir değişiklik, dönemin kârına ya da zararına dahil edilmelidir. Bir kripto varlığın bir komisyoncu/tüccar olan sahibi, ilgili Blockchaindeki işlem maliyetlerini ve kripto varlığı nakde dönüştürmek için gereken diğer ücretleri de dikkate almalı ve kripto varlığı satmanın maliyetini her raporlama tarihinde uygun bir şekilde öngörmelidir. Bu ücretler, ilgili Blockchain’de mevcut işlem talebine bağlı olarak dönemden döneme dalgalanabilmekte ve bu dalgalanmalar kimi zaman önemli boyutlara varabilmektedir (Leopold ve Vollmann, 2019: 9; Alibhai, vd., 2018: 139).

5.5. Avanslar (Ön Ödeme)

Ön ödeme, işletmenin ya da şirketin mal veya hizmetlerini teslim etmeden önce gerçekleştirilen ödeme şeklinde kaydedilen bir varlık türüdür. Ön ödemeler, işletmeye ya da şirkete nakit, finansal varlık veya finansal araçların uygun koşullarda alım satım hakkı yerine gelecekteki mal veya hizmetlerin alımına yönelik bir hak sağladığı için finansal varlık olarak değerlendirilmemektedir. Bununla birlikte, bir kripto varlığın, sahibine kolayca nakde çevrilebilen bir dayanak varlığı satın alma veya bunu satma hakkı sağladığı durumlarda, türev kılavuzu uygun olabilmektedir.

Sahibine ileri vadede bir mal üzerinde hak sağlayan bir kripto varlık, elektronik bir çeşit ödemeyi ispatlayan elektronik belge niteliğindedir. Bir işletmenin ya da şirketin niyeti ve iş modeli, bu tür bir belge için uygun bir muhasebe etkinliği gerektirmektedir. İşletmenin ya da şirketin, dayanak malı teslim almak için kripto varlığı elinde tutma niyetinde olmaması halinde, bunun bir ön ödeme olarak muhasebeleştirilmesi genellikle uygun görülmemektedir ve maddi olmayan varlık kılavuzu dikkate alınmalıdır.

Ölçüme ilişkin olarak, UFRS’de, ön ödemelerin muhasebeleştirilmesi konusunda çok sınırlı bir kılavuz olduğu görülmektedir. Uygulamada, ön ödemeler genellikle maliyet üzerinden muhasebeleştirilmekte ve UMS 36 – Varlıklarda Değer Düşüklüğü uyarınca değer düşüklüğü testine tabi olmaktadır. UFRS’deki sınırlı kılavuz dikkate alındığında, bir işletmenin veya bir şirketin, bir muhasebe politikası geliştirmesi, bu politikayı benzer kalemlere ve raporlama dönemleri boyunca tutarlı bir şekilde uygulaması gerekmektedir (Deloitte, 2015).

5.6. Maddi Olmayan Duran Varlıklar

UMS 38, varlığı, “geçmişteki bazı olayların sonucu olarak işletme tarafından kontrol edilen ve işletmeye gelecekte ekonomik fayda sağlaması beklenen bir kaynak” şeklinde tanımlamaktadır. Maddi olmayan duran varlıklar bu grubun bir alt bölümünü oluşturmakta ve “fiziksel niteliği bulunmayan, tanımlanabilir, parasal olmayan bir varlık” şeklinde tanımlanmaktadır.

Parasal varlık, elde tutulan para ile sabit ya da belirlenebilir tutarda bir para cinsinden elde edilebilecek varlıklardır. Nakit veya finansal araç tanımını karşılamayan bir kripto varlık, genellikle parasal olmayan bir varlık olma özelliğine sahiptir (Leopold ve Vollmann, 2019: 8).

5.6.1. UMS 38’in Kapsamı

Maddi olmayan duran varlıklar, başka bir standardın kapsamına girdikleri durumlarda (örneğin UMS 32 kapsamındaki bir finansal varlık tanımına uyan kripto varlıklar veya UMS 2 kapsamında normal iş akışı dahilinde satış için tutulan kripto varlıklar), UMS 38 kapsamında muhasebeleştirilmemelidir. UMS 38, faaliyetlerin veya işlemlerin farklı bir şekilde ele alınması gerekebilecek muhasebe sorunlarına yol açacak kadar özelleşmiş hallerde, bunların kapsam dışında bırakılabileceğini bildirmektedir. Bu standart, maden çıkarma endüstrilerinde, petrol, gaz ve maden yataklarının araştırılması veya geliştirilmesi ya da bunların çıkarılmasına yönelik harcamaların muhasebesi ve sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi için geçerli değildir (Örten, vd., 2018: 242).

5.6.2. Maddi Olmayan Duran Varlığın Tanımı

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB), maddi olmayan duran varlıkların temel özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- İşletme tarafından kontrol edilmektedirler.
- İşletme için gelecekte ekonomik faydalar sağlamaktadırlar.
- Fiziksel varlık söz konusu değildir.
- Tanımlanabilirdir.

Bu özelliklere sahip bir kalem, işletmenin bu varlığı neden elinde tuttuğuna bakılmaksızın maddi olmayan duran varlık olarak sınıflandırılabilir.

Kontrol – Kontrol, başkalarının bu faydalara erişimini kısıtlama ve bir kalemin gelecekteki ekonomik faydalarını elde etme gücüdür. Kontrol, normalde yasal haklarla kanıtlanmaktadır, ancak,

UMS 38, işletmenin ekonomik faydalara erişimi başka bir şekilde kontrol edebildiği durumlarda bunun gerekli olmadığını açıklamaktadır.

UMS 38, yasal hakların olmadığı hallerde, benzer sözleşme dışı kalemler için takas işlemlerinin varlığının, işletme ya da şirketin, beklenen ileri vadeli ekonomik faydaları kontrol edebildiğine dair kanıt sağlayabileceğini ifade etmektedir.

Gelecekteki Ekonomik Faydalar – Çoğu kripto varlık, ekonomik faydalara için sözleşmeye dayalı bir hak sağlamamaktadır. Bunun yerine, ekonomik faydaların gelecekteki bir satıştan, istekli bir alıcıya satıştan ya da kripto varlığın mal veya hizmetlerle takas edilmesinden kaynaklanması muhtemeldir.

Fiziksel Varlığın Yokluğu – Kripto varlıklar dijital temsiller olduğu için doğaları itibarıyla fiziksel varlığa sahip değildir.

Tanımlanabilirlik – Bir varlığın tanımlanabilir olması için, maddi olmayan duran varlıktan ayrılabilir olması yani hamilinden ayrı olarak satılabilir ya da devredilebilir olması gerekmektedir. Bununla birlikte, varlığın, sözleşmeden doğan veya diğer yasal haklardan kaynaklanması gerekmektedir. Çoğu kripto varlık, istekli bir alıcıya serbestçe aktarılabilir olduğundan, genellikle ayrılabilir olarak kabul edilmektedir. Benzer şekilde, sözleşmeden doğan haklardan kaynaklanan kripto varlıklar da genellikle ayrılabilir olarak kabul edilmektedir (KGGK, 2018: 4-7).

5.6.3. Maddi Olmayan Duran Varlığın Muhasebeleştirilmesi

Bir maddi olmayan duran varlık, yalnızca gelecekteki ekonomik faydaların işletmeye ya da şirkete girişinin muhtemel olduğu ve maliyetinin güvenilir bir şekilde ölçülebildiği hallerde muhasebeleştirilmektedir. Ayrı olarak elde edilen maddi olmayan duran varlıklar, normal olarak UMS 38'in maliyetinin gelecekteki ekonomik faydaların beklentisini yansıttığını varsaydığı için muhasebeleştirilebilmektedir. Bu nedenle, işletme, zamanlama ve tutar konusunda herhangi bir belirsizlik söz konusu olsa dahi, her zaman bu maddi olmayan duran varlıklardan gelecekteki ekonomik faydaların sağlanabileceğini beklemektedir (SOCPA, 2018: 18).

5.6.3.1. İlk Muhasebeleştirme (İlk Ölçüm)

Maddi olmayan varlıklar, başlangıçta, maliyet değeri ile muhasebeleştirilir. Kripto varlıkları edinmenin maliyeti, tipik olarak, eğer varsa ticari indirimler ve tenzilatların düşülmesinden sonra, satın alma fiyatının ve Blockchain işlem ücretlerin toplamı ile ilgili işlem maliyetlerini içermektedir. Bir maddi olmayan duran varlığın başka bir parasal olmayan varlık karşılığında edinilmesi durumunda, maliyet gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülmektedir. İşlem ticari özden yoksun olmadıkça veya edinilen varlığın veya vazgeçilen varlığın gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülemediği sürece. Bu tür durumlarda, maddi olmayan duran varlığın maliyeti, vazgeçilen varlığın defter değeri olarak ölçülmektedir (Grant Thornton, 2018: 7).

5.6.3.2. Sonraki Ölçüm (Dönemsonu Değerleme)

UMS 38 kapsamında, maddi olmayan duran varlıklar için, iki adet sonraki ölçüm yaklaşımı vardır. Bunlar:

- Maliyet yöntemi
- Yeniden değerlendirme yöntemi.

Bir şirket ya da işletmenin farklı türdeki kripto varlık türlerini elinde bulundurduğu hallerde, farklı kripto varlıkların sağladığı hakların ve temel ekonomik özelliklerinin büyük ölçüde değişmesinden dolayı, bunların farklı maddi olmayan duran varlık sınıfları oluşturup oluşturmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Maliyet Yöntemi

UMS 38 kapsamındaki maliyet yönteminde, sonraki ölçümün, herhangi bir amortisman ya da değer kaybı kaynaklı maliyetlerin düşülmesinden sonra gerçekleştirilmesi gereklidir.

Faydalı Ömür ve Amortisman: Bitcoin gibi çoğu kripto varlığın bir son kullanma tarihi yoktur ve nakit veya diğer mal veya hizmetlerin edinimi için istekli bir karşı tarafla değiştirilebilecekleri süre için de öngörülebilir bir sınır söz konusu değildir. Bu nedenle bir hamilin, böyle bir kripto varlığın işletme ya da şirketi için net nakit girişi oluşturmasının beklendiği süre için öngörülebilir bir sınır olup olmadığını göz önünde bulundurması gerekmektedir. Ancak, sınırsız faydalı ömre sahip maddi olmayan duran varlıkların en az yılda bir kez ve değer düşüklüğü belirtisi olduğu anlarda değer düşüklüğü testine tabi tutulması gerekmektedir (ACCA, 2019).

Bir kripto varlığın, sahibi için net nakit girişi oluşturması için öngörülebilir bir sınır varsa, kripto varlığın faydalı ömrüne yönelik bir öngörü geliştirilmeli ve kripto varlığın maliyeti de kalıntı değer tutarı düşülerek, öngörülen faydalı ömür boyunca amortize edilmelidir. Ek olarak, değer düşüklüğüne yönelik herhangi bir belirti söz konusu olduğunda, kripto varlık UMS 36 kapsamında belirtilen değer düşüklüğü testine tabi tutulmalıdır.

Değer Düşüklüğünün Tersine Çevrilmesi: Maddi olmayan duran varlıklara yönelik gerçekleştirilen değer düşüklüğü testi ile bu varlıkların değer düşüklüğüne uğradığı tespit edilirse, hamil, maddi olmayan duran varlığın defter değerini, geri kazanılabilir tutarına getirmeli ve ilgili dönem için kâr ve zarara yansıtması gerekmektedir (ACCA, 2019).

Daha sonraki dönemlerde, hamil, değer düşüklüğü kaybının artık mevcut olmayabileceğine (veya zararın azalmış olabileceğine) dair bir gösterge olup olmadığını değerlendirmeli ve eğer öyleyse, geri kazanılabilir tutarı belirlemelidir. UMS 36, varlık sahibine, güncellenmiş defter değerinin varlığın orijinal maliyetinden daha önce herhangi bir değer düşüklüğünün söz konusu olmaması ve bunun muhasebeleştirilmemesi koşuluyla, kaydedilecek olan amortisman eksikliğini aşmamasını dikkate alınarak, değer düşüklüğünün iptalini kaydetmesine izin vermektedir.

Yeniden Değerleme Yöntemi

İşletme, yeniden değerlendirme yöntemini ancak gerçeğe uygun değerler aktif bir piyasaya atıfta bulunarak belirlenmesi durumunda uygulayabilmektedir. Aktif piyasa, UFRS 13 – Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü kapsamında şu şekilde tanımlanmaktadır: “Varlık veya yükümlülük için işlemlerin, sürekli olarak fiyatlandırma bilgisi sağlamak adına yeterli sıklıkta ve hacimde gerçekleştiği bir piyasa.”

UMS 38’de, maddi olmayan duran varlığın gerçeğe uygun değerinin dolaylı olarak belirlenmesini mümkün kılan herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Örneğin, bir şirket birleşmesinden dolayı edinilen maddi olmayan duran varlıkların gerçeğe uygun değerinin tahmin edilmesi için uygulananlar gibi değerlendirme teknikleri ve finansal yöntemlerin kullanılması ile bir belirlemenin yapılmasına izin verilmemektedir (Daniel ve Green, 2018: 20).

Sonuç olarak, aktif bir piyasada, özdeş bir varlık için gözlemlenebilir bir fiyat yoksa (yani UFRS 13 kapsamında Seviye – 1 fiyatı), varlık sahibi, tutulan kripto paralara maliyet yöntemini uygulamak durumunda olacaktır. Yeniden değerlendirme modeline göre, maddi olmayan duran varlıklar için yeniden değerlendirme tarihindeki gerçeğe uygun değerinden müteakip amortisman ve değer düşüklüğü zararlarının çıkarılmasıyla ölçüm sağlanmaktadır (McGuire ve Massoud, 2018: 8).

Maddi olmayan duran varlığın başlangıç maliyetini aşan gerçeğe uygun değerdeki net artış, diğer kapsamlı gelir yoluyla yeniden değerlendirme hesabına kaydedilmektedir. Maliyetin altında net bir düşüş, kâr veya zarar olarak kaydedilir. Kümülatif yeniden değerlendirme karşılığı (yedeği), bilanço dışı bırakıldıktan sonra ve muhtemelen yeniden değerlendirilmiş tutara ilişkin ek amortismanın varlık kullanıldıkça dağıtılmamış kârlara aktarılması ile doğrudan dağıtılmamış kârlara aktarılabilir. Ancak, UMS 38, yeniden değerlendirme fonunun kâr veya zarar yoluyla transfer edilmesine izin vermemektedir.

6. KRİPTO PARANIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNDE YÖNELİK IASB KARARI

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun (IASB) talebine istinaden, UFRS Yorumlama Komitesi, 2019 yılının Haziran ayında, mevcut UFRS standartlarının kripto varlıkların bir alt kümesi olan kripto paralar üzerinde nasıl uygulanması gerektiği hakkında bir gündem kararı yayınlamıştır. Komite, bir kripto para biriminin, hamilinden ayrılıp, ayrı ayrı satılabilmesi veya devredilmesi ve parasal bir varlık olmaması nedeniyle, yeni sahibine sabit veya belirlenebilir sayıda para birimi alma hakkı sağlamaması nedeniyle, UMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar kapsamındaki **maddi olmayan duran varlık tanımını karşıladığını bildirmiştir**. UFRS Yorumlama Komitesi, **kripto para birimlerinin olağan iş akışı dahilinde satış için tutulmadıkları sürece UMS 38 kapsamında muhasebeleştirilmesi gerektiği sonucuna varmıştır**. Bu durumda UMS 2 Stoklar kapsamı da geçerli olmaktadır. Gündem kararı, ayrıca, kripto para birimleri ile ilgili olabilecek mevcut UFRS standartları kapsamında açıklama gereklilikleri hakkında da yol göstermektedir (IFRS Interpretations Committee - IFRIC, 2019: 2).

IASB'nin Muhasebe Standartları Danışma Forumu (ASAF), Avustralya Muhasebe Standartları Kurulu tarafından hazırlanan bir makaleye dayanarak ilk olarak Aralık 2016'da "dijital para birimleri" konusunu ele almıştır (Venter, 2018: 4). Ocak 2018'deki IASB toplantısında Kurul, araştırma gündeminin bir parçasını oluşturabilecek belirli emtia türlerini, dijital para birimlerini ve emisyon tahsisatlarını içeren bazı işlemleri tartışmıştır. Nisan 2018'de ASAF, diğerlerinin yanı sıra, ASAF üyelerinin yargı alanlarında dijital para birimlerinin yaygınlığını değerlendirmiş ve dikkate alınması gereken potansiyel standart belirleme projeleri hakkında IASB'ye tavsiyelerde bulunmuştur. 2018 yılının temmuz ayında, IASB, UFRS Yorumlama Komitesinden, bir işletmenin kripto para birimleri ve İlk Para Arzı (ICO) sahipliklerine ilişkin muhasebe uygulamalarının belirlenmesinde mevcut UFRS Standartlarının nasıl uygulanabileceği konusunda bilgi vermesini istemiştir. 2018 yılının Eylül ayında ise Komite, mevcut UFRS standartlarının kripto para ve ICO varlıklarına uygulanmasının yanı sıra IASB tarafından standart belirleme etkinliği olasılığını ele almıştır. Kasım 2018'de IASB, çalışma planına kripto para varlıklarına veya ilk madeni para tekliflerine ilişkin bir proje eklememeye, bunun yerine kripto varlıklarının gelişimini izlemeye karar vermiştir. IASB, Komiteden, kuruluşların mevcut UFRS standartlarını kripto para birimlerine nasıl uyguladıklarına dair bir gündem kararı yayınlamayı düşünmesini istemiştir (IASB, 2018: 14-17). Komite, daha fazla tartışmanın ardından, Mart 2019'da geçici gündem kararını yayınlamış ve Haziran 2019'da alınan görüş yazışmalarını değerlendirdikten sonra, bu konuda bir gündem kararı yayınlamıştır.

Gündem Kararının Kapsamı

Yorumlama Komitesi, mevcut UFRS standartlarının kripto para birimlerine nasıl uygulanacağını kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Komite, bir dizi kripto varlık tanımlamıştır. Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışmaların amacı doğrultusunda, UFRS Yorumlama Komitesi, gündem kararında, kripto varlıkların bir alt kümesi olarak ele aldığı "kripto paraların" aşağıdaki özelliklerin tümüne sahip olması gerektiğini bildirmiştir. Bu özellikler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Güvenlik açısından kriptografinin kullanıldığı, bir dağıtık deftere kaydedilen dijital veya sanal para birimi olması,
- Bir yetkili otorite tarafından veya yargısal olarak yetkilendirilmiş bir başka kurum tarafından verilmemiş/sağlanmamış olması,
- Hamili ile başka taraf arasında bir sözleşmeye yol açmamış olması.

Kripto para birimleri için hangi UFRS standartlarının geçerli olduğu konusuna gelince; UFRS, UMS 2 kapsamındaki stoklar, maddi olmayan duran varlıkları içermektedir. Çünkü bu standart, stok öğelerini varlıklar olarak tanımlamaktadır. UFRS Yorumlama Komitesi bu sonuca varırken şu hususları dikkate almıştır (Yatsyk, 2018: 57):

- Olağan iş akışı içinde satış için tutulan,
- Satış için üretim sürecinde tutulan,

- Üretim sürecinde veya hizmet sunumunda tüketilecek malzeme veya sarf malzemesi şeklinde tutulan kripto paralar.

Kripto Para Birimi Varlıklarının Tutulması (Bulundurulması): UFRS Yorumlama Komitesi, bir işletmenin olağan iş akışı dahilinde satış için kripto para birimleri bulundurabileceğini bildirmektedir. Bu durumda, **bir kripto para birimi varlığı, şirket ya da işletme için stoklar olarak kabul edilmekte** ve buna göre UMS 2 kapsamında bulunmaktadır.

Yorumlama Komitesi, ayrıca, bir işletmenin kripto para komisyoncusu/tüccarı olarak hareket edebileceğini ifade etmiştir. Bu durumda, işletme, kripto para stoklarını satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değerinden ölçen emtia komisyoncusu/tüccarı için geçerli olan UMS 2 hükümlerini dikkate almak durumundadır (Venter, 2018: 14).

Komisyoncu/tüccarlar, başkalarının ya da kendilerinin nam ve hesabına mal alıp satan kişilerdir. Bahsedilen stoklar, esas olarak yakın gelecekte satış yapmak ve fiyat dalgalanmaları, makas aralıkları değişiklikleri gibi durumlardan kâr elde etmek amacıyla edinilmektedir. Maddi olmayan duran varlık tanımı UMS 38 kapsamında, “fiziksel nitelikleri olmayan, tanımlanabilir, parasal olmayan bir varlık” olarak bildirilmektedir. Bir varlık, ayrılabilir nitelikteyse veya sözleşmeden doğan veya diğer yasal haklardan kaynaklanan özellikte ise tanımlanabilir olarak nitelendirilmektedir. Bir varlık, işletmeden ayrılabilir, bölünebiliyorsa, tek başına veya ilgili bir sözleşme kapsamında tanımlanabilir varlık ya da borçla birlikte satılabilir, devredilebiliyorsa, lisanslanabiliyorsa, kiralanabiliyorsa veya takas edilebiliyorsa o varlığın ayrılabilir olduğunu belirtmek mümkündür. UMS 21 – Döviz Kurlarındaki Değişikliklerin Etkisi başlığı altında parasal olmayan bir kalemin temel özelliğinin sabit veya belirlenebilir sayıda para birimi alma hakkının ya da teslim etme yükümlülüğünün olmadığını bildirmektedir. **UFRS Yorumlama Komitesi, bir kripto para biriminin birtakım gerekçelerle UMS 38’de bildirilen maddi olmayan duran varlık tanımını karşıladığını bildirmiştir.** Bu gerekçeler şu şekilde sıralanabilmektedir:

- (a) Hamilinden ayrılıp, ayrı ayrı satılabilir veya devredilebilir,
- (b) Hamiline sabit veya belirlenebilir sayıda para birimi alma hakkını veremez.

UMS 38’in kapsamı, aşağıdakiler dışında tüm maddi olmayan varlıkların muhasebeleştirilmesinde geçerlidir:

- Başka bir UFRS standardı kapsamında olanlar,
- UMS 32 – Finansal Araçlar başlığı altında, Sunum kapsamında tanımlanan varlıklar,
- Arama ve değerlendirmeye tabi varlıkların muhasebeleştirilmesi ve ölçülmesi (UFRS 6 – Maden Kaynaklarının Araştırılması ve Değerlendirilmesi Kapsamındaki varlıklar),
- Minerallerin, petrolün, doğal gazın ve benzeri yenilenebilir olmayan kaynakların geliştirilmesi ve çıkarılması için yapılan harcamalar.

Buna göre, UFRS Yorumlama Komitesi, bir kripto para biriminin, UMS 32 kapsamında bildirilen bir finansal varlık tanımını karşılamadığını veya başka bir standart kapsamında olup olmadığını da tartışma gereği görmüştür (EY, 2019, s. 3).

Bu kararın nedenleri; kripto paranın nakit olmaması, başka bir işletmenin Özkaynak aracı olmaması, hamili için sözleşmeye dayalı bir hak doğurmaması ve hamilinin kendi Özkaynak araçlarında ödenecek bir sözleşme olmamasıdır.

UFRS, bazı kripto para birimlerinin, belirli mal veya hizmetler karşılığında kullanılabileceğini belirtmektedir. Ancak, mal veya hizmetlerin fiyatlandırılmasında bir değişim aracı ve para birimi olarak tercih edilen herhangi bir kripto para biriminin, tüm işlemlerin ölçülmesinde ve finansal tablolarda muhasebeleştirilmesinde esas teşkil edecek ölçüde dikkate alındığını söylemek mümkün değildir.

Bir kripto para birimi, maddi olmayan duran varlık tanımını karşıladığından ve ilgili kapsam istisnaları geçerli olmadığından, kripto para birimi varlıkları, olağan iş akışı içinde satış için tutulmadıkları sürece UMS 38 kapsamında muhasebeleştirilmelidir, diğer halde UMS 2 geçerli olmaktadır (EY, 2018: 21).

UFRS standartları tarafından aksi yönde gerekli kılınan açıklamalara ek olarak, bir işletmenin, UMS 1- Finansal Tabloların Sunumu kapsamı uyarınca, finansal tablolarının anlaşılmasıyla ilgili her türlü ek bilgiyi açıklaması gerekmektedir. Özellikle, Yorumlama Komitesi, kripto para birimleri bağlamında birtakım açıklama gerekliliklerine dikkat çekmektedir. Bu gereklilikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Bir işletme, aşağıdaki gereklilikler doğrultusunda ilgili açıklamaları sağlamalıdır:
 - (a) İşin olağan akışı dahilinde satış için tutulan kripto para birimleri için UMS 2,
 - (b) Uygulanabilir hallerde UMS 38.
- Bir şirket ya da işletme, kripto para varlıklarını satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer üzerinden ölçüyorsa, UFRS 13- Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü kapsamında geçerli açıklama gerekliliklerini belirtmelidir.
 - UMS 1'in 122'nci paragrafını uygulayan bir işletme, finansal tablolarda muhasebeleştirilen tutarlar üzerinde en önemli etkiye sahip olan yetkili otoritelere tabi ise, yönetiminin kripto para varlıklarının muhasebeleştirilmesine ilişkin olarak aldığı kararlar ve sahip olduğu yetkiler doğrultusunda gerekli açıklamaları yapmalıdır.
 - UMS 10- Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar, bir işletmenin, olayın niteliğine ilişkin bilgiler ve bunun finansal etkisinin bir tahmini (veya böyle bir tahminin yapılamayacağına dair bir açıklama) dahil olmak üzere, düzeltme gerektirmeyen önemli olayların ayrıntılarını açıklamasını gerektirmektedir. Örneğin, kripto para birimleri bulunduran bir şirket ya da işletme, raporlama döneminden sonra, bu varlıkların gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişikliklerin, finansal tablo kullanıcılarının ekonomik kararlarını etkileyebilecek kadar önemli olup olmadığını değerlendirmek durumundadır (IFRS Interpretations Committee - IFRIC, 2019).

SONUÇ

Kripto varlık çok geniş bir terimdir ve kripto para, kripto varlıkların bir türüdür. Para biriminin gelişmesiyle birlikte muhasebe talebi de artmıştır. Kripto paraya ait özel bir muhasebe standardı hâlâ yoktur. Ancak UFRS'ye göre kripto para nakit olarak değerlendirilememektedir. Çünkü kripto parayı ihraç edenlerin bu varlığa yasal para statüsü verme yetkisi bulunmamaktadır. Öte yandan UMS-7 nakde eşdeğer varlıkların sunumunu belirlemekte ve bir varlığın muhasebeleştirilmesini veya ölçülmesini belirlememektedir. Bu nedenle, bir kripto varlığın sunum amacıyla nakit eşdeğeri olarak kabul edilebilmesi için geçerli muhasebe standardına göre sınıflandırılması ve ölçülmesi gerekmektedir. Bu bakımdan kripto varlıkların nasıl muhasebeleştirilebileceğini varlığın türüne ve niteliğine bağlıdır.

UFRS Yorumlama Komitesi (2019) gündem kararında kripto paranın finansal varlık olmadığı belirtilmiştir. Netice itibarıyla kripto parayı muhasebeleştirme için işletmenin esas faaliyetini ne olduğunu bakmak gerekmektedir. Bir işletmenin esas faaliyeti kripto para alım satımı ise (kripto borsaları ve brokerliği gibi) UMS-2'ye göre stok olarak muhasebeleştirilecektir. Öte yandan eğer bir işletme kripto para satın almış ve işletmenin esas faaliyeti kripto para ticareti değilse, bu kripto para UMS-38'e göre maddi olmayan varlık olarak muhasebeleştirilecektir. IASB Komitesi talimatları uyarınca, kripto varlıklar yalnızca bulundurma amacıyla kullanılmadıkları sürece ve UMS-2 stok standardına göre işleme tabi tutulmadıkça hem muhasebe kayıtlarında hem de açıklamalarda UMS-38 maddi olmayan duran varlıklar standartlarına göre değerlendirilmelidir.

Kripto varlıkların kullanıldığı tüm muhtemel alanların ele alındığı; doğru, kesin ve özel bir standarda ihtiyaç duyulmaktadır. Kripto para teknolojileri çok hızlı bir şekilde geliştiği ve sürekli güncellendiği için, mevcut standartlar yeterli olmamaktadır. Bu nedenle araştırmacılar tarafından kripto paraların muhasebeleştirilmesi konusunda özel (spesifik) bir standart düzenlenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- ACCA. (2019). *Accounting for cryptocurrencies*. ACCAGlobal: <https://www.accaglobal.com/in/en/student/exam-support-resources/professional-exams-study-resources/strategic-business-reporting/technical-articles/cryptocurrencies.html> Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2020.
- Alibhai, S., Bakker, E., Balasubramanian, T. V., Bharadva, K., Chaudhry, A., Coetsee, D., Yeung, P. (2018). *Interpretation and Application of IFRS Standards*. Cornwall: John Wiley & Sons, Inc.
- Aygören, H., & Kurtcebe, E. (2019). Türev Finansal Araçların Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 84, Ekim, ss. 1-16. doi:10.25095/mufad.625644
- BDO. (2019). *Cryptocurrency: The Top Things You Need To Know*. BDO USA, LLP.
- coingecko.com. (2021). *coingecko*. coingecko: <https://www.coingecko.com/> Erişim Tarihi: 10 Haziran 2021.
- Coinlore. (2021). *Live Cryptocurrency Prices & Coin Market Caps*. <https://www.coinlore.com/> Erişim Tarihi: 10 Haziran 2021.
- CoinMarketCap. (2021). *Today's Cryptocurrency Prices by Market Cap*. <https://coinmarketcap.com/> Erişim Tarihi: 10 Haziran 2021.
- Cryptocurrency/Wikipedia*. (2020). <https://en.wikipedia.org/wiki/Cryptocurrency> Erişim Tarihi: 3 Şubat 2020.
- Daniel, J. G., & Green, A. (2018). *IFRS (#) — Accounting for crypto-assets*. London: EYGM Limited.
- Deloitte. (2005). *TMS 32 : Finansal Araçlar: Sunum*. https://www.verginet.net/dtt/1/TMS32FinansalAraclarSunum_10083.aspx Erişim Tarihi: 14 Mart 2020.
- Deloitte. (2015). *IAS 36 — Impairment of Assets*. <https://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias36> Erişim Tarihi: 15 Şubat 2020.
- EY. (2018). *Applying IFRS Accounting by holders of crypto assets*. London: EYGM Limited.
- EY. (2019). *Holdings of cryptocurrencies*. London: EYGM Limited.
- Fernandes, J., Fields, B., Ward, K., Werling, R., & Wildenborg, I. (2018). *Blockchain and Digital Currencies Challenge Traditional Accounting and Reporting Models*. KPMG LLP.
- Floris, S. (2020). *Mobile Payment Apps in China for International Students*. <https://www.china-scholar.com/mobile-payment-apps-in-china-for-international-students/> Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2020.
- Golden, T. W., Skalak, S. L., & Clayion, M. M. (2006). *A Guide To Forensic Accounting Investigation*. New Jersey: John Wiley & Sons, INC.
- Grant Thornton. (2018). *IFRS Viewpoint Accounting for Cryptocurrencies - the basics*. Grant Thornton International Ltd.
- Grant, C. (2018). *A decade before crypto, one digital currency conquered the world — then failed spectacularly*. <https://thehustle.co/beenz-pre-bitcoin-digital-currency> Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2020.
- Gül, H. (2018). Blokzincir (Blockchain) Teknolojisi ve Muhasebe. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Yenilikçi Yaklaşımlar Cilt 3* (ss. 186-195). içinde Ankara: GECE AKADEMİ.
- Gültekin, Y., & Bulut, Y. (2016). Bitcoin Ekonomisi: Bitcoin EkoSisteminden Doğan Yeni Sektörler ve Analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(3), ss. 82-92.

- Güncenme Gençoğlu, Ü. (2017). Temel Konularda BOBİ FRS ve TMS/TFRS Karşılaştırması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ekim, ss. 1-24.
- Hennessy, K. (Dü.). (2014). *How Money Works*. New York: Dorling Kindersley.
- Higgins, S. (2014, Aralık 1). *3 Pre-Bitcoin Virtual Currencies That Bit the Dust*. <https://www.coindesk.com/3-pre-bitcoin-virtual-currencies-bit-dust> Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2020.
- Hileman, G., & Rauchs, M. (2017). *Global Cryptocurrency Benchmarking Study*. Cambridge center for alternative finance.
- Horowitz, J., While, T., & Virgilio, R. (2018). *Compliance with Regulatory Obligations*. KPMG.
- Humaidat, J. (2014). *Khabir Al-Ma"aiyer Al-Duvvaliya Li İ"dad Al kavaym Al-Maliya [Finansal tabloların hazırlanması için UFRS Uzmanı] IFRS EXPERT*. Amman: International Arab Society of Certified Accountants (IASCA).
- IASB. (2018). Transactions involving commodities and cryptocurrencies. Temmuz, London.
- IFRS Interpretations Committee - IFRIC. (2019, Haziran 21). Holdings of Cryptocurrencies—Agenda Paper 12. London.
- International Securities Services Association (ISSA). (2018). *Infrastructure for Crypto-Assets: A Review by Infrastructure Providers*. Zurich: International Securities Services Association.
- KGK. (2018). TMS 32 : Finansal Araçlar : Sunum. Türkiye. https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2018Seti/TMS/TMS_32_2018.pdf Erişim Tarihi: 2 Aralık 2019.
- KGK. (2018). TMS 38 : MADDİ OLMAYAN DURAN. <https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2011Seti/TMS38.pdf> Erişim Tarihi: 16 Şubat 2020.
- Leopold, R., & Vollmann, P. (2018). *Cryptographic assets and related transactions: accounting considerations under IFRS*. PWC.
- Leopold, R., & Vollmann, P. (2019, Aralık). Cryptographic assets and related transactions: accounting considerations under IFRS. PWC. tarihinde <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-16/cryptographic-assets-related-transactions-accounting-considerations-ifrs-pwc-in-depth.pdf> Erişim Tarihi: 16 Şubat 2020.
- Massad, T. G. (2019). *It's Time to Strengthen the Regulation of Crypto-Assets*. Washington DC: The Brookings Institution.
- McGhee, M., & Grant, S. (2019). *Audit and technology*. London: the Association of Chartered Certified Accountants (ACCA). https://www.accaglobal.com/content/dam/ACCA_Global/professional-insights/audit-and-tech/pi-audit-and-technology.pdf Erişim Tarihi: 16 Şubat 2020.
- McGuire, R., & Massoud, M. (2018). *An Introduction to Accounting for Cryptocurrencies*. Chartered Professional Accountants of Canada.
- Nakamoto, S. (2008). Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system.
- Nunn, L., McGuire, B., Whitcomb, C., & Jost, E. (2006). Forensic Accountants: Financial Investigators. *Journal of Business And Economics Research*, 4üncü(2). doi:<https://doi.org/10.19030/jber.v4i2.2631>
- Örten, R., Kaval, H., & Karapınar, A. (2018). *Türkiye Muhasebe Finansal Raporlama Standartları (TMS - TFRS) Uygulama ve Yorumları*. Ankara: Gazi yayın evi.

- Oyedokun, G. E. (2013). An Assessment of the Role of Forensic Accountants in Litigation Support Services (An Explanatory Approach). *SSRN Electronic Journal*, ss. 1-24. doi:<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2410664>
- Procházka, D. (2018). Accounting for Bitcoin and Other Cryptocurrencies under IFRS: A Comparison and Assessment of Competing Models. *The International Journal of Digital Accounting Research*, 18, ss. 161-188.
- PWC. (2017). IFRS 9, Financial Instruments ; Understanding the basics. PWC. <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-9/ifrs-9-understanding-the-basics.pdf> Erişim Tarihi: 16 Şubat 2020.
- Quest, M. (2018). *Cryptocurrency Investing Success: Your Guide to Maximizing the Investing Potential of Bitcoin, Ethereum, Altcoins and Other Cryptocurrencies*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Retief, E. (2018). Accounting for Cryptocurrency. *Profissionnal Accountant* (38), s. 10-12. <https://www.saipa.co.za/wp-content/uploads/2019/04/Cryptocurrency-article.pdf> Erişim Tarihi: 16 Şubat 2020.
- Smith, C. (2018, Temmuz). Transactions involving commodities and cryptocurrencies. IFRS/IASB. www.ifrs.org Erişim Tarihi: 16 Şubat 2020.
- SOCPA. (2018). Muhtasar Al-Ma'ayeer Al-Dualiya Liil' takrir Al-Mali [UFRS özeti]. SOCPA.
- Trimborn, S., Li, M., & Härdle, W. K. (2017). Investing with cryptocurrencies - A liquidity constrained investment approach. *SFB 649: ECONOMIC RISK*, Temmuz, ss. 1-28.
- Venter, H. (2018). Digital currency – A case for standard setting activity. *EEG Meeting, May 2018, Agenda Paper 2D*, ss. 1-25. The Australian Accounting Standards Board (AASB).
- Yatsyk, T. (2018). Methodology Of Financial Accounting Of Cryptocurrencies According To The IFRS. *European Journal of Economics And Management*, 4(6), ss. 53-60.